

Det är musik som man med intresse tar del av.

Efter en fri, toccata-artad inledning med rörliga pedalphaser följer ett lugnt avsnitt med bl. a. en myckenhet av parallella sextackord över ett ostinat basmotiv. En ny rörlig, nästan virtuos passageartad sats leder över till en fugerad del, som hämtat sitt tema, rytmiskt omarbetat, från den ostinata basen i det föregående. Motivet är faktiskt så bra, att man skulle önskat det ännu mera tillvarataget och utvecklat. Men koncentration kan ju vara en dygd. Fantasian avslutas i samma stil som inledningen.

Verket klingar utmärkt, är tack-samt att spela och måste betraktas som ett mycket gott tillskott till den f. ö. ganska magra litteraturen av fri, ny svensk orgelmusik.

G. Arnér.

Valdemar Söderholm: *Toccat*
a C-dur.

—: *Improvisation över »O du sa-
liga».* Nordiska Musikförlaget.

En toccata av Söderholm spänner förväntningarna högt, när man har hans a-moll-toccat i friskt minne. Och be-sviken blir man ingalunda inför den-na, även om den inte når upp till samma mästerskap som den i a. Han har en härlig orgelstil, Söderholm. Det är ett friskt musicerande i äkta polyfon stil utan något konstruktivt och stelbent över sig. Och framför allt är det så orgelmässigt. Denna toc-cata rekommenderas särskilt till stu-dium för något mer avancerade orga-nistelever, som vill göra bekantskap med modern orgelstil.

Improvisationen består av en liten, rörlig inledning följd av en meditativ pastoral över koralmotivet. Som av-slutning följer en fuga byggd på ko-ralens tredje fras.

Det är julmusik med något av en kärv och gnistrande svensk julotta över sig och synnerligen välkommen till omväxling med den traditionella.

G. Arnér.

Psykologiska synpunkter på kulten.

Den religiösa aktiviteten börjar aldrig med begrepp och läro-satser. Varken hos folk eller enskilda. Dessa äro alltid sekundära fenomen, ett tankens försök att komma till rätta med de kultiska upplevelsena. Det är dessa, som göra religionen till en tvingande och livgivande makt; de äro religionens huvudfenomen.

För sitt liv är religionen beroende av kulten. När denna upphör, upphör religionen; när den förändras, förändras också religionen. Dessa förändringar äro långt viktigare än de intellektuella och moraliska. Först med grundläggandet av nya kultformer uppstå nya religionsformer.

Urkristendomen bröt först då definitivt med judendomen och blev en ny religion, när kulten av den levande Kristus trädde i förgrunden. Och övergången från katolicism till protestantism var framför allt en kultisk fråga. Först sedan de nya kultformerna brutit igenom, kunde protestantismen tillskriva sig segern.

Kulten är icke något religiöst bifenomen. Den är den källa, ur vilken såväl den enskildes individuella som samfundets kollektiva fromhet växer fram. Det är således icke fråga om någon formalism eller institutionalism, när t. ex. den romerska kyrkan gör uppfyllandet av vissa kultformer till en ofrånkomlig plikt.

Kulten är alltid en samfundets sak, aldrig den enskildes. Den är en social och korporativ akt, den religiösa samfundsgemenskapens främsta, för att icke säga enda uttrycksmedel. Samfundsgemenskapen är kultgemenskap och kultgemenskapen är samfundsgemenskap. I och med det att man bryter sig ut ur kultgemenskapen, upphör också i egentlig mening samfundsgemenskapen.

Det religiösa dogmat har sitt ursprung i kulten; det är ett försök att för tanken klarlägga och fixera dess upplevelser. Utan levande förbindelse med kulten försvinner den verklighet, som dogmerna rymma; de bliva endast döda tankesystem. Lex orandi (kulten) är också lex credendi (dogm). Genom kulten befastes och fördjupas den tro, av vilken både den enskilde och samfundet leva.

Religionens innersta väsen och egentliga mål är förbindelse och gemenskap med Gud. Men denna kan endast vinnas i gemenskap med andra. Vi behöva stödet av andras tro; vi kunna icke undvara den kollektiva känsla av gudsnärvaro, som kulten skänker.

Verklig gemenskap förutsätter en dubbel rörelselinje och en ömsesidig aktivitet. Den ena kommer den andra till mötes, mottager något av den andra och giver något av sig själv. Endast på så sätt blir gemenskapen ett verkligt jag-du-förhållande.

Denna dubbla rörelselinje, den nedåtstigande från Gud, som söker människan, och den uppåtsträvande från människan, som söker Gud, är det för all kult grundläggande. Den är mötesplatsen mellan dessa båda linjer. Den slår en brygga mellan den osynliga och den synliga världen.

Jag-du-förhållandet stannar dock icke vid Gud. I kulten famnar det alla dem, som befinna sig i samma situation inför den Evige och Osynlige. Även om vi äro främmande och okända för varandra i vår dagliga gärning, närmas vi dock till varandra genom det gemensamma kultobjektet. Gudsförhållandets lodräta gemenskapslinje

drager med nödvändighet med sig människogemenskapens vågräta. Dessa skära varandra i kulten. Denna kommer således att stå i korsets tecken.

Man talar ibland om en rent »andlig» kult. Särskilt har protestantismens framhållits som en sådan. Menar man därmed den individuella andens formlösa gemenskap med den absolute Anden, så är detta något, som faller utanför kristendomens ramar eller i varje fall överstiger den vanlige kristnes möjligheter.

Vi äro icke ren ande. Och så länge vi äro bundna av tidens och rummets villkor, äro vi icke i stånd till några rent andliga akter. Men i kulten möter oss den gudomliga verkligheten i symbolens form. Den Osynlige inträder där i tid och rum. Synliga ting och naturliga handlingar genomströmmas och genomstrålas av det gudomligas närvaro. De bliva liksom laddade med gudomlig verklighet.

Symboler äro nödvändiga. Skulle vi endast få tala om Gud eller tänka på Honom i adekvata former, vore vi dömda till evig tystnad. Vi skulle icke kunna fatta eller utsäga något om Honom utom att Han är »das ganz Andere». Religionens centralbud, att älska Honom överallt, vore då meningslöst. Därför äro alla försök att ur religionen avlägsna symbolerna som ovärdiga antropomorfismer både omöjliga och onaturliga.

Kulten använder sig av symboler, visuella och auditiva. I dem mötas form och innehåll, tecken och sak, det synliga och det osynliga, det tidliga och det eviga. De synliga tingen och de hörbara orden äro de skepnader, som det gudomliga ikläder sig.

Hos oss har förståelsen för den religiösa symboliken gått förlorad, även om de ord vi använda om Gud och gudomliga ting icke äro något annat än symboler. På sin höjd kan man uppleva dem intellektuellt eller estetiskt. Men därmed hotar även den religiösa aktiviteten att urarta till en intellektuell eller estetisk delfunktion.

En avsymboliserad och intellektualiserad kult kan icke betraktas som specifikt »andlig». Den blir icke »andlig» därför att de visuella symbolerna ersättas med auditiva, ord och toner. Detta kan visserligen vara mera intellektuellt men icke mera »andligt» än om kulten bindes vid gipsfigurer.

Hos oss har kulten i stor utsträckning intellektualiserats genom den dominerande ställning, som predikan olyckligtvis kommit att intaga. Gud möter oss icke längre i de traditionella symboler, som skapats av det religiösa samfundets erfarenhet. Han är i

stället på nåd och onåd utlämnad åt den enskilde predikantens subjektivism. Denne skall genom sina ord framställa kultbilden och skapa visshet om gudomlig närvaro, något som överskrider en enskild människas förmåga.

Följden blir att kultobjektet hotar att försvinna eller åtminstone förlora sin enhetlighet. Det kommer med nödvändighet att präglas av den enskilde predikantens individuella uppfattning. Hans gudsbild kan därför svårligen bliva en korporativ kults Gud. Predikan är icke något gynnsamt medel att framkalla en kollektiv fromhet.

I all kult finnes ett mysterium. Och detta är så skrämmande stort, att våra ord och tankar äro allt för svaga för att fatta och utsäga det. I det förnimma vi den Osynliges närvaro. Och där uppenbarar sig den gudomliga frälsningen, visserligen i symbolens form, men reallt närvarande; det gudomliga, eviga och himmelska uppenbarar sig genom det mänskliga, tidsliga och förgängliga. Men det är på samma gång höjt däröver.

I kulten finnes således både ett mysterium och en uppenbarelse. Dessa båda kunna icke skiljas från varandra; de äro endast olika aspekter av den nedåtstigande linjen: i mysteriet drager Gud människan till sig, i uppenbarelsen kommer han henne till mötes.

Det kristna kultmysteriet framför alla andra är eukaristien; den är sedan urkyrkans dagar den kristna kultens klappande hjärta. I den har fornkyrkans, kyrkofädernas och medeltidens rikaste personliga erfarenhet av det gudomliga frälsningsmysteriet tagit gestalt. Och den har omkring sig samlat all den innerliga kärlek och alla de glödande förhoppningar, som ur tidens nöd och mörker höjt sig mot den Oändlige. Och där ser också Kyrkan den närvaro förkroppsligad, som är källan till hennes liv.

I det eukaristiska mysteriet ser också Kyrkan det offer, av vilket hennes liv beror. Representerar mysteriet och uppenbarelsen den nedåtstigande linjen — från Gud till människan — så representerar offret den uppåtsträvande linjen — från människan till Gud. I det eukaristiska offret sammanfalla — huru främmande denna tanke än kan te sig för många — dessa båda linjer till en enda, odelbar enhet; det är den väg, på vilken Gud möter människan och människan Gud.

Offret har en lång historia bakom sig; dess historia är den religiösa kultens historia. Det förekommer överallt och på alla stadier av samfundsmässig, religiös aktivitet. Det har förandligats och

förändrats, men aldrig helt försvunnit. Det tillhör den religiösa fenomenologiens urdata.

Allt ifrån Kyrkans äldsta dagar ha sakrificiella föreställningar färgat den kristna kulten. Mässan fick tidigt och har ännu — även hos oss, trots all protestantisk urvattning — de tre moment, som äro karaktäristiska för varje offerhandling: offerförberedelsen, offerinvigningen, offermåltiden.

Den protestantiska kulten har brutit med alla sakrificiella föreställningar. Luther stämplade ju Mässan som »summan idolatriam och impietatem» (höjden av avgudadyrkan och gudlöshet). Men därmed har ett för det religiösa behovet ursprungligt moment försvunnit ur protestantisk kult. Intet under, om den under sådana förhållanden efterlämnar en känsla av otillfredsställelse, som icke ens den mest glänsande andliga vältalighet kan ersätta.

Denna mot offertanken fientliga och avvisande hållning har man under stundom motiverat därmed, att offret har en tendens att uttränga och försvaga bönen. Man menar, att det råder en kamp mellan offer och bön; det förras seger betyder den senares nederlag.

Denna uppfattning är dock icke riktigt, även om den har Heilers stora auktoritet bakom sig. Offer och bön höra oupplösligen samman; det är bönen som gör offret till ett offer i ordets religiösa mening. Kyrkans böneliv har just sin medelpunkt i det eukaristiska offret; det är från detta, som det erhåller sitt djup och sin innerlighet. Offer och bön representera båda den uppåtsträvande linjen i kulten.

Det eukaristiska offret rymmer allt, som framkallar och vidmakthåller en fördjupad bönehållning: känslornas intensitet, den förkrossande insikten om eget ovärde, den jublande glädjen över gudomlig nåd och gudomligt förbarmande, den trosskapande och trosstärkande gemenskapen med andra.

Det eukaristiska offret och den miljö, i vilket det fram bäres, skapa en för andakt och tillbedjan synnerligen gynnsam atmosfär. Under den djupa andakten, som icke får förväxlas med ett intresserat lyssnande till en predikan, sker en egendomlig förträngning av medvetandet; det slutes för alla yttre intryck. Men samtidigt fördjupas det; alla själens krafter samlas omkring Gud: människan förnimmer Hans närvaro. Och inför denna försjunker hon i tillbedjan. Hon blir för att tala med Plotinos »ensam med den ensamme» (μόνος προς μόνον).

På protestantiskt håll talar man gärna om uppbyggelse som

kultens egentliga mål. Nu är uppbyggelse ett mångtydigt ord. Vanligen fattas den som en summa subjektiva upplevelser av intellektuellt eller emotionellt innehåll.

Fattas uppbyggelsen på detta sätt, så står den i skarpast möjliga motsats till andakt och tillbedjan. De ha en motsatt såväl religiös som psykologisk orientering. Tillbedjan är teocentrisk, orienterad mot Gud. Uppbyggelsen åter är egocentrisk, orienterad mot det egna jaget. I tillbedjan höjer sig människan, glömsk av sig själv, mot Gud. I uppbyggelsen åter söker hon draga Honom till sig för att skänka henne vissa intellektuella eller emotionella upplevelser och njutningar.

Tillbedjan och liturgisk bön, sammanfalla icke, ehuru båda utgöra väsentliga moment i kulten. Den liturgiska bönen är ett uttryck, icke för den enskildes, utan för kultförsamlingen kollektiva fromhet. Därför fordrar denna bön, att den enskilde för det helas skull avstår från sina subjektiva önsknings och behov. Endast på så sätt kan den bliva ett troget uttryck för samfundets kollektiva liv.

I den liturgiska bönen beder hela Kyrkan som mystisk enhet. Denna bön är en allas bön för alla. Ingen skjutes undan eller lämnas utanför. Men samtidigt lyftes i denna kollektiva bön den enskilde bedjaren ut ur sin svaghet, sin isolering, sin fattigdom in i något större, rikare, starkare än vad han kan nå fram till som enskild individ.

Den liturgiska bönen förenar andakt och uppmärksamhet. Dessa stå eljest i motsatsförhållande till varandra. Andakten kräver ett starkt avskärmat medvetande, så att alla yttre, störande intryck utestängas. Uppmärksamheten åter kräver ett vidgat medvetande, som just står öppet för de yttre intrycken. Detta omöjliggör verklig andakt vid en fri, gemensam bön. Uppmärksamheten på denna jagar bort andakten.

Själslivet kommer således att splittras mellan krampaktiga försök att förena uppmärksamhet och andakt. Vid den gemensamma, liturgiskt bundna bönen uteblir denna splittring. Den enskilde behöver icke splittra sin andakt för att följa med. Orden äro honom välbekanta, åtminstone i deras huvudinnehåll. Han kan helt samla sig kring det givna böneämnet, ostörd bedja med i den gemensamma bönen, tänka samma tankar och uttala samma ord.

Detta gör den korporativa bönen icke blott till en religiös utan även social akt av högsta värde. Den enskilde lyftes ut ur sin

isolering; hans jag-medvetande vidgar sig till ett vi-medvetande. Den liturgiska, bundna bönen är gemenskapsskapande på ett helt annat sätt än vad förkunnelsen någonsin kan bliva. Den är en allas bön för alla, en bön, i vilken vi efter den helige Paulus' ord söka bära varandras bördor.

Det är icke i den enskildes individuella fromhet vi ha att söka den levande religiösa aktivitetens huvudkälla. Och det är icke där, som den har sina djupaste rötter. Dessa ha i stället sitt fäste i och suga sin näring ur det religiösa samfundets korporativa liv, sådant detta kommer till synes i kulten. Och därför betyder också kultens förfall det religiösa livets förfall.

Axel Haerberger.

Årsredogörelser.

A. Kyrkosångens Vänners Centralkommitté

har hållit årsmöte i Stockholm den 7 januari under Biskop Auléns ordförändeskap. Samtliga stiftskretsar, med undantag av Härnösands, voro representerade. En tyst minut ägnades åt minnet av den under året bortgångne domkyrkokantor S. Lundin från Växjö.

Ur protokollet meddelas följande: Lunds stiftskrets utser två revisorer jämte en suppl. att granska 1948 års räkenskaper. Ansvarsfrihet beviljades för 1946 års räkenskaper, liksom för samarbetskommittens räkenskaper. Komminister Torbjörn Wikmarks förslag till inledningstext rörande anvisningen för bröllops- och begravningsmusik antogs. Dock skulle en överarbetning av detsamma först äga rum. Anslag beviljades dels till denna tidskrift, dels till distribuerandet av psalmlista för folkskolan.

Arbetsutskottet fick i uppdrag, att förhandla med Diakonistyrelsen om

utgivandet av lämplig kyrkomusik, att hos densamma göra en framställning om K. S. V:s deltagande i planläggandet och utförandet av framtida konferenser angående gudstjänstliv och teologi,

att konferera med Radioutskottet och doktor Erik Kj. Linder om utformande av ritual för radions aftongudstjänster,

att inför kommittén för 1947 års musikutredning framhålla K. S. V:s intressen, speciellt vad beträffar den kyrkomusikaliska utbildningen vid seminarierna och vid universiteten.

Den sittande styrelsen, bestående av herrar G. Aulén, ordf. A. Nygren v. ordf. G. Grefberg, sekr. och bibl. Karl G. Gustavsson, kassör samt H. Weman och W. Ahlén, omvaldes.

Gabriel Grefberg.

sekr.